

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ
ОСВІТИ**

**ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ІГРОВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 231 групи
Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми 012 Дошкільна освіта
Сервуля Крістіна
Керівник канд. психол. наук,
ст.викладач Фоміна І.С.
Рецензент к. пед. наук, доцент
Мироненко О.В.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади формування соціально-комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності	7
1.1. Стан дослідження проблеми соціально-комунікативної компетентності дошкільників у педагогічній науці	7
1.2. Вікові особливості розвитку дітей старшого дошкільного віку.....	14
1.3. Ігрова діяльність як засіб формування соціально-комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку.....	18
РОЗДІЛ 2. Прикладні аспекти формування соціально-комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності	24
2.1. Визначення рівня сформованості соціально-комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності...24	24
2.2. Педагогічні умови формування соціально-комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності..	39
2.3. Педагогічно-доцільні прийоми формування соціально-комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності.....	42
ВИСНОВКИ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	48
ДОДАТКИ	53
Додаток А. Методичні рекомендації щодо організації та проведення сюжетно-рольової гри «Чарівники».....	53
Додаток Б. Кодекс академічної доброчесності.....	54
Додаток В. Довідка про перевірку на текстові збіги.....	55

ВСТУП

Комунікативна компетенція є складною, багатокомпонентною освітою, яка починається в період дошкільного дитинства. В дошкільному віці набуває великого значення розвиток особистості, її базисних рис: комунікабельності, креативності, ініціативності, активності, самостійності.

Недосконалість комунікативних умінь, в свою чергу, затримує розвиток мовленнєвої та пізнавальної діяльності, перешкоджає оволодінню знаннями, негативно впливає на особистісний розвиток і поведінку дошкільника. У зв'язку з цим проблема формування комунікативних компетенцій дитини у взаємодії з навколишнім світом стає особливо актуальною на сучасному етапі.

Для того, щоб розвиток дошкільника в освітньому процесі ЗДО проходив ефективно, необхідна злагоджена взаємодія дитини і дорослого, дитини і однолітка, сполучною ланкою якого є спілкування і ігрова діяльність. У самому спілкуванні дітей один з одним в грі безперервно виникають ситуації, що вимагають узгодження дій, проявів доброзичливого ставлення до інших людей, вміння раціонально вирішувати виникаючі конфлікти, тому проблема реалізації дитиною комунікативної компетенції в ігровій діяльності набуває особливої значущості.

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні ґрунтується на основних положеннях Міжнародної конвенції ООН про права дитини, Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», інших нормативних актах стосовно дитинства.

Засадами Базового компонента дошкільної освіти виступили:

- визнання самоцінності дошкільного дитинства, його особливої ролі в розвитку особистості;
- збереження дитячої субкультури;

- створення сприятливих умов для формування особистісної зрілості дитини, її базових якостей;
- пріоритет повноцінного проживання дитиною сьогодення у порівнянні з підготовкою до майбутнього етапу життя;
- повага до дитини, врахування індивідуального особистого досвіду дошкільника;
- компетентнісний підхід до розвитку особистості, збалансованість набутих знань, умінь, навичок, сформованих бажань, інтересів, намірів та особистісних якостей і вольової поведінки дитини;
- надання пріоритету соціально-моральному розвитку особистості, формування у дітей уміння узгоджувати особисті інтереси з колективними.

При успішному розвитку дитини по всіх вищевказаних напрямках, повинні сформуватися основні компетентності дитини.

Компетентність – результат освіти, що виражається в оволодінні певним набором способів діяльності по відношенню до певного предмету впливу.

Компетентності формуються під впливом кількох складових: спілкування в колі близьких, однолітків, відносини в навколишньому суспільстві, зокрема у дитячому закладі. Виходячи з цього, втілення компетентнісного підходу знаходиться в залежності від ситуації, в якій відбувається соціалізація дитини.

Проблемою соціалізації особистості дошкільника займалися психологи і педагоги, зокрема Л.Артемова, Т.Апатова, О. Запорожець, Р.Жуковська, А.Усова, Н.Короткова, М.Лісіна, Р.Немов, С.Русова, В.Сухомлинський, О. Яницька.

Виконання цього завдання покладається на заклад дошкільної освіти, оскільки саме тут значною мірою відбувається формування соціально-комунікативної компетенції у дитини, чому особливо сприяє ігрова діяльність, адже досвід, який дитина набуває у грі, вона

поступово використовує у своєму житті.

Актуальність цієї проблеми зумовила вибір теми дослідження - **«Формування соціально-комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності».**

Об'єкт дослідження – соціально-комунікативна та ігрова діяльність дітей старшого дошкільного віку в закладах дошкільної освіти.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування соціально-комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності.

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування й апробація педагогічних умов формування соціально-комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності.

Завдання дослідження:

1. Розглянути психологічну, педагогічну літературу щодо проблеми формування соціально-комунікативної компетентності дітей дошкільного віку.

2. Схарактеризувати вікові особливості розвитку дітей старшого дошкільного віку та проаналізувати ігрову діяльність як засіб формування соціально-комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

3. Виявити рівень сформованості соціально-комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

4. Визначити педагогічні умови формування соціально-комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності.

5. Розробити методичні рекомендації щодо формування соціально-комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку

З метою визначення сутності основних понять дослідження застосовано метод аналізу й узагальнення філософської, психолого-педагогічної літератури з проблеми.

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1.

Теоретичні засади формування соціально-комунікативної компетенції дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності

1.1. Стан дослідження проблеми соціально-комунікативної компетентності дошкільників у педагогічній науці

У різних сферах життєдіяльності людини спостерігаються негативні тенденції. Вони призводять до правової незахищеності дітей, деградації моральних цінностей, соціальної дезадаптації. Усе це зумовлює необхідність формування у особистості соціальної компетентності як інтегративної якості, що системно характеризує реальну здатність людини адекватно й відповідно реагувати на стрімкі соціальні зміни.

«Розбудова української державності загострила проблему формування соціальної компетентності у дітей, що зумовлено пошуком оптимальних шляхів підготовки їх до життя у оновленому соціальному середовищі», – зазначає науковець С.Матвієнко [26, с.7].

Соціально-комунікативна компетентність відноситься до групи ключових, тобто мають особливу значимість в житті людини, тому її формування в даний час приділяють особливу увагу.

В науковому контексті поєднання термінів «соціально-комунікативна компетентність» вперше було використано в руслі соціальної психології (від лат. *competens* - «здатний») – здатність встановлювати і підтримувати ефективні контакти з іншими людьми при наявності внутрішніх ресурсів.

У «Новому тлумачному словнику української мови» основні поняття дослідження означено так: «компетенція – добра обізнаність із чим-небудь; коло повноважень якої-небудь організації, установи, особи;

компетентний – який має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований; – який має певні повноваження; повноправний, повновладний» [31, с. 874].

Наразі досягнення людини у сфері взаємин з оточуючими все частіше відображаються в понятті «комунікативна компетентність» або «компетентність у спілкуванні». Як зазначають С.Максименко, М.Забродський, Л.Петровська, Ю.Ємельянов, О.Сидоренко, Г.Нікіфоров, С.Петрушин, Г.Данченко та ін., процес взаємодії не завжди відбувається вдало, здебільшого через невміння людей спілкуватися між собою. Це невміння зумовлено недостатньою комунікативною компетентністю, що природним шляхом поліпшується повільно, а у звичайних умовах життя у більшості людей не досягає досить високого рівня розвитку [19, с. 20].

Комунікативна компетентність регулює систему відношення людини до природного та соціального світу, та до самого себе, як синтезу двох світів. Продуктивність пізнавальної, мислинневої діяльності, життєздатність людини в значній мірі залежить від сформованості її комунікативної компетентності, яка є одним з показників успішності соціалізації особистості.

Соціальна роль індивіду наділяє його комунікативною компетентністю в тому соціальному середовищі, в якому комунікативна компетентність необхідна для правильної оцінки багатьох соціальних ситуацій спілкування [39, с. 330].

У дослідженнях Л. Виготського та О. Леонтьєва відзначається, що здатність до встановлення взаємовідносин розглядається як специфічна форма активності суб'єкта. У спілкуванні люди розкривають свої особистісні якості. Автори підкреслюють, що в процесі спілкування важливим є не тільки прояв особистісних якостей суб'єкта, але й їх розвиток, формування в процесі спілкування. Це пояснюється тим, що

під час комунікації людина засвоює загальнолюдський досвід, цінності, знання та способи діяльності. Таким чином, відзначають вчені, людина формується як особистість та суб'єкт діяльності. У цьому сенсі спілкування стає найважливішим фактором розвитку особистості [8].

У змісті освітньої діяльності закладів дошкільної освіти слід особливу увагу приділяти вирішенню завдань соціально-комунікативного розвитку дитини.

Визначення соціально-комунікативної компетентності включає в себе два поняття – «соціальна компетентність» та «комунікативна компетентність». Соціальна компетентність – означає здатність співвідносити свої устремління з інтересами інших людей і соціальних груп, продуктивно взаємодіяти з членами групи, вирішальною загальною завдання, дозволяє використовувати ресурси інших людей та соціальних інститутів для вирішення завдань. Комунікативна компетентність означає готовність отримувати в діалозі необхідну інформацію, представляти та цивілізовано відстоювати свою точку зору.

Соціально-комунікативний розвиток є одним з базових елементів у розвитку дошкільника. Взаємовідносини і спільна діяльність дитини з дорослим та однолітком – це необхідна умова психічного розвитку дитини, формування його суспільних якостей. Взаємодіючи з однолітками, дитина стає більш самостійною та незалежною, починає точно оцінювати себе та інших, зростає її здатність вибудовувати спільну з іншими діяльність.

Високий рівень розвитку комунікативності виступає запорукою успішної адаптації людини в будь-якому соціальному середовищі, що визначає практичну значимість розвитку комунікативних якостей вже в період дошкільного дитинства.

Загальна характеристика соціально-комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку була представлена О.Дибіною. Відповідно до даної характеристики, старші дошкільники

здатні приймати на себе функції організаторів взаємодії; пропонувати тему, розподіляти роботу, ролі, проявляти вміння вислухати співрозмовника, узгоджувати з ними свої пропозиції, поступатися, переконувати, виявляти прагнення до отримання інформації в процесі взаємодії [11].

Діти старшого дошкільного віку вже легко вступають в контакт з дорослими та однолітками, вони здатні зацікавити перспективами участі в грі, праці; проявляють чуйність, надають дієву взаємодопомогу та здатні звертатися і прийняти допомогу дорослого або інших дітей. Вони активно взаємодіють з членами групи, вирішують загальне завдання; здатні спокійно відстоювати свою точку зору, при цьому виявляють шанобливе ставлення до оточуючих людей, до їх інтересів.

Важливі теоретико-методологічні основи вивчення комунікативного розвитку дітей дошкільного віку містяться в фундаментальних дослідженнях А.Валлон, Д.Ельконіна, М.Кагана, А.Леонтьєва, Ж. Піаже, С. Рубінштейна.

Проблема комунікативного розвитку дошкільників, його зміст, структура розроблені в концепції генезису спілкування М.Лісіної та її учнями-послідовниками Л.Галігузовою, Д.Годовіковою, Т.Репіною, Е.Смирновою.

М.Лісіною були представлені параметри для дослідження комунікативного розвитку дошкільника [24, с.145]:

- ступінь засвоєння норм та цінностей, прийнятих у суспільстві;
- ступінь оволодіння правилами та навичками взаємодії з дорослими і однолітками;
- розвиненість самостійності та саморегуляції;
- рівень розвитку соціального та емоційного інтелекту;
- рівень розвитку емпатії.

Освітня практика та досвід професійної діяльності довели, що високий рівень соціально-комунікативного розвитку дитини

дошкільного віку взаємопов'язані та взаємозумовлені відсутністю проблем в сфері спілкування дитини з сім'єю, дорослими та однолітками.

Середній рівень соціально-комунікативного розвитку визначається недостатньо високим ступенем розвитку за де-якими з означених раніше параметрів, що породжує певні труднощі в сфері спілкування дитини. У свою чергу, наявність проблем в сфері спілкування дитини з сім'єю, дорослими чи однолітками може бути причиною недостатнього ступеня розвитку за вищезначеними параметрами.

А.Богуш і Н.Гавриш звертають увагу на необхідність усвідомлення відмінностей між спілкуванням та комунікацією для повноцінного формування комунікативної діяльності: «життя у суспільстві потребує вміння діяти як з позиції суб'єкта, так і об'єкта діяльності, бути як учасником інформаційного процесу (адресатом або адресантом), так і партнером у спілкуванні. Процеси спілкування (міжособистісної взаємодії) та процеси комунікації – сприйняття і передавання вербальної інформації (як безпосередньо, так і через засоби інформації) виступають ланками єдиної комунікативної діяльності» [6].

На думку Т.Поніманської, соціальну компетентність дитини характеризують сформовані навички соціально прийнятної поведінки та позитивна налаштованість на світ людей. Також необхідне бажання робити безумовно добрі вчинки по відношенню до різних людей, у тому числі до тих, хто не виказує позитивного ставлення. Соціальна компетентність неможлива без наявності здатності до сприйняття соціальної інформації щодо світу людей та подій [33].

Н.Гавриш вважає соціальну компетентність інтегральною якістю особистості. Вона виявляється в соціальній активності та гуманістичній спрямованості особистості. До її складу відносять комплекс емоційних, мотиваційних, характерологічних особливостей.

А.Гогоберідзе в «Концепції освіти дітей старшого дошкільного віку» визначає сутність та зміст початкової особистісно-соціальної компетентності дитини «як готовності самостійно вирішувати завдання, пов'язані зі спілкуванням та взаємодією з однолітками і дорослими, сукупністю уявлень дитини про себе, свою самооцінку, що визначають вибір способів поведінки та взаємодії з соціумом» [9, с. 10].

Таким чином, слід зазначити, що існуючі проблеми в сфері спілкування та недостатньо високий ступінь розвитку долаються дитиною самостійно або з незначною допомогою дорослого та не перешкоджають подальшому розвитку.

Наявність знань та почуттів обов'язково потребує практичної реалізації. Йдеться про вчинки, дії, поведінку.

Міцність формованої якості перевіряється зворотнім зв'язком. Тобто конкретними вчинками та поведінкою [24].

Реалізація етапів комунікативно-особистісного розвитку спрямована на відволікання дітей від фіксованості на власному «Я» та зосередженості на ставленні до однолітка; сформованості моральних почуттів, ціннісних уявлень та моральних мотивів поведінки; розвиток здатності узгоджувати власну поведінку з поведінкою інших людей. Таким чином, кожен етап повинен виводити дитину на відповідний рівень соціально-особистісного розвитку: емоційне ставлення до оточуючих близьких впливає на розуміння моральних норм поведінки (дружба, взаємодопомога, співчуття) [37].

В.Киричук має власний погляд на соціально-комунікативну компетенцію. У її розумінні, це здатність людини реалізовувати власні потреби та цілі. При цьому партнерські стосунки з іншими повинні відповідати їхніми очікуванням, потребам, цілям. Можливо це за умови суспільно прийнятної поведінки та ефективною комунікації [17, с. 75].

У Базовому компоненті дошкільної освіти поняття «соціально-комунікативна компетенція» визначається як: обізнаність дошкільника

з різними соціальними ролями людей; з елементарними соціальними та морально-етичними нормами міжособистісних взаємин; уміння дотримуватися відповідних правил під час спілкування; здатність взаємодіяти з особами, які оточують дитину, тобто узгоджувати з ними свої дії, поведінку; усвідомлювати власне місце в певному соціальному середовищі; позитивно сприймати себе; уміння співпереживати, співчувати, допомагати іншим; володіння відповідними способами комунікації у різних життєвих ситуаціях [3].

Упровадження цієї компетенції до освітнього процесу дошкільної освіти є необхідним. Обов'язковим є також повноцінний розвиток старшого дошкільника. Самостійне розв'язання різних життєвих проблем є необхідною умовою для формування здібностей та можливостей. Дитина повинна володіти здатністю до співпереживання та емпатійні характеристики. Готовість до вільного гуманістично орієнтованого вибору також необхідна. У економічному, професійному та культурному житті слід нею володіти. Людині необхідно бути терпимою до представників інших національностей. Треба поважати себе й інших. При цьому бажано бути незалежною та відкритою у поглядах та думках [10, с. 23].

Отже, соціально-комунікативна компетентність розглядається науковцями як готовність дитини ефективно взаємодіяти з оточуючими людьми. До складу готовності також входять такі особистісні риси: уміння орієнтуватися в соціальних ситуаціях; уміння правильно визначати особливості емоційного стану себе та інших людей; уміння вибирати адекватні способи спілкування з оточуючими і реалізувати їх у процесі взаємодії.

Головне завдання суспільства та освітнього закладу по відношенню до дітей – забезпечення оптимальних умов для розвитку їх індивідуальних здібностей, можливості саморегуляції, формування у дитини основ шанобливого ставлення до оточуючих, вміння

спілкуватися і взаємодіяти, прилучення до загальнолюдських цінностей. В даний час йде інтенсивний розвиток дошкільної освіти в різних напрямках: підвищення інтересу до особистості дитини дошкільного віку, його унікальності, розвитку у неї потенційних можливостей та здібностей.

Таким чином, завдання сучасного закладу дошкільної освіти полягає в тому, щоб з його стін вийшли вихованці не тільки з певним багажем знань, умінь та навичок, а й самостійні люди, які володіють певними моральними якостями, необхідними для подальшого життя, засвоєння суспільних, етичних норм поведінки. Важливо формувати у дошкільників вміння будувати взаємини з оточуючими на основі співпраці та взаєморозуміння, забезпечувати загальний психічний розвиток, формувати передумови навчальної діяльності та якостей, необхідних для соціальної адаптації та успішного навчання у школі.

1.2. Вікові особливості розвитку дітей старшого дошкільного віку

На шостому році життя провідною потребою дитини є потреба у спілкування та творчій активності. Провідна діяльність – творча гра. У цьому віці у поведінці дітей відбуваються якісні зміни: формується можливість саморегуляції, тобто діти починають висувати до себе ті вимоги, які раніше до них висували дорослі, навчаються робити позитивний моральний вибір [28, с. 180].

Збудження та гальмування набувають особливої актуальності у контексті свого вдосконалення. Як наслідок – позитивний вплив на можливість саморегуляції. Саме цей вік характеризується стабільністю та врівноваженістю емоційних реакцій. Завдяки зростаючій фізичній витривалості дитина стає психічно витривалою. Вона не так швидко стомлюється. Відслідковується здатність до утримання від небажаних дій. Проте довільна регуляція власної активності все ще недостатньо

виражена. Дорослим необхідно звертати особливу увагу на таку тенденцію у розвитку дитини.

З'являється здатність до формування моральності соціальних уявлень. На зміну імпульсивній поведінці поступово приходить поведінка, що опосередкована соціальними правилами і нормами. Дотримання правил, зрозумілих дитині, тепер стають обов'язковою умовою комунікації. Без їх дотримання діти втрачають інтерес до процесу взаємодії з однолітками. Діти старшого дошкільного віку здатні до розмежування позитивних та негативних вчинків. Вони мають власний погляд на добро і зло. Під час різних форм виховної роботи вони оперують досвідом свого життя. У них вже наявні приклади поведінки персонажів літературних творів, мультиплікаційних фільмів. Як специфічну можна відмітити здатність оцінювати дії інших людей досить категорично. При цьому у поясненні власної поведінки вони не такі принципові. До себе виявляють більше поблажливості, дозволяють виключення та порушення існуючих норм.

Мозок шестирічної дитини за своїми характеристиками наближається до показників мозку дорослої людини. Розширюються інтелектуальні можливості дітей. Дитина починає встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Вона без ускладнень виділяє істотні ознаки в предметах і явищах. Старшим дошкільникам доступно оперування часовими поняттями. Згідно з програмою формування елементарних математичних уявлень вони розуміються на таких поняттях, як частини доби (ранок, день, вечір). Поступово до їх активного словнику потрапляють слова «вчора, сьогодні, завтра». Все впевненіше орієнтуються в послідовності днів тижня та пір року. Орієнтація у поняттях «зліва-направо, вгорі-вниз, попереду-позаду» є свідченням засвоєння теми «Орієнтація в просторі та на площині».

Ознакою розширеного загального кругозору дітей є підвищений інтерес старших дошкільників до можливості виходу за рамки

найближчого оточення як родини, так і закладу дошкільної освіти. Дітей приваблює широкий соціальний і природний світ, незвичайні події та факти. У поле підвищеного інтересу дітей вже потрапляють мешканці морів та океанів, космічного простору, різних країн тощо. Старший дошкільник намагається самостійно осмислити та пояснити отриману інформацію.

Входження дитини в сучасний світ відбувається за рахунок ознайомлення з різноманітними видами праці, професійними функціям людей. Старші дошкільники активно включаються в пошукову діяльність. Вони здатні до сприйняття та самостійного вирішення пізнавальних завдань. Серед умінь – висування припущення про причини та результати явищ. Для їх перевірки діти із особливим інтересом використовують досліди, порівняльні спостереження, евристичні міркування. У пізнавальне життя старших дошкільників активно входять самостійні «відкриття» законів життя.

У старшому дошкільному віці зростають можливості пам'яті, виникає навмисне запам'ятовування з метою подальшого відтворення матеріалу, більш стійким стає увага. Відбувається розвиток всіх пізнавальних психічних процесів. У дітей знижуються пороги відчуттів. Підвищується гострота зору та точність розпізнавання кольорів, розвивається фонематичний та звуковисотний слух, значно зростає точність оцінок ваги та пропорцій предметів, систематизуються уявлення дітей про різні явища оточуючого світу.

Показником нормального розвитку старшого дошкільника можна вважати вдосконалення мови. В порівнянні з попереднім віком протягом шостого року життя словник поповнюється на 1000-1200 слів. Проте встановити точну кількість засвоєних слів дуже важко. Діти мають суттєві індивідуальні відмінності. Удосконалюється зв'язне монологічне мовлення. Дитина без допомоги дорослого може переказати казку, оповідання, мультфільм. Їй під силу розповісти про події,

свідком яких вона стала. Наявне правильне використання багатьох граматичних форм та категорій.

Шестирічна дитина має вже зміцнілі м'язи артикуляційного апарату. Нормою є здатність до правильної вимови усіх звуків рідної мови. Розвивається продуктивна уява. На основі словесного опису дитина уявляє навколосвітню подорож, космічний політ, представників тваринного або рослинного світу тощо. Ці досягнення знаходять втілення в режисерських іграх, театралізованій діяльності, в самостійній творчій діяльності.

Зростаюча потреба старших дошкільників в спілкуванні з однолітками, у спільних іграх та діяльності призводять до виникнення дитячого співтовариства. Одноліток стає цікавий як партнер по іграх та практичній діяльності. Розвивається система міжособистісних відносин, взаємних симпатій та прихильностей.

У взаєминах з'являється більша вибагливість та принциповість. Одностатеві контакти поки що переважають у спілкуванні з однолітками. Немає розмежування ігрових інтересів та уподобань хлопчиків і дівчаток. Діти грають невеликими групами від двох до п'яти осіб. Іноді ці групи стають постійними за складом. Так з'являються перші друзі – ті, з ким у дитини найкраще досягається взаєморозуміння та взаємна симпатія. Все більш яскраво проявляється перевага до певних видів ігор. Вцілому ігровий репертуар старших дошкільників досить різноманітний. Це сюжетно-рольові, режисерські, будівельно-конструктивні, рухливі, музичні, театралізовані ігри, ігрове експериментування. Діти з великим задоволенням розробляють сюжети ігор, розподіляють ролі, обговорюють костюми, репліки героїв своїх ігор.

У спільній грі з'являється потреба регулювати взаємини з однолітками, складаються норми моральної поведінки, виявляються моральні почуття. Формується поведінка, опосередковане чином іншу

людину. В результаті взаємодії та порівняння своєї поведінки з поведінкою однолітка у дитини з'являється можливість кращого усвідомлення самого себе, свого «Я».

Наступає час активного інтересу до взаємодії. Дітей все більше цікавить спільне вирішення загального завдання. Діти прагнуть домовлятися між собою для досягнення кінцевої мети. Роль дорослого у цій ситуації полягає у допомозі дітям в освоєнні конкретних способів досягнення взаєморозуміння на основі врахування інтересів партнерів.

По-іншому старші дошкільники ставляться до спілкування з дорослими. Вони активно прагнуть привернути до себе увагу дорослих, залучити їх до розмови. Діти прагнуть поділитися своїми знаннями, враженнями, думками. Спілкування з дорослим за формулою «ми – рівні» піднімає самооцінку дитини, допомагає відчутти своє дорослішання і компетентність.

1.3. Ігрова діяльність як засіб формування соціально-комунікативної компетенції дітей старшого дошкільного віку

Життя дошкільника проходить у різних видах діяльності. Йдеться про діяльність не тільки в умовах закладу дошкільної освіти. Навіть у сім'ї малюк задіяний у ігровій, пізнавальній, комунікативній, побутовій, трудовій діяльності. Усі вони постійно взаємодіють.

Новий тлумачний словник української мови так трактує це поняття: «взаємодія – це співдія, співдіяння, взаємний зв'язок між предметами в дії, а також погоджена дія між ким, чим-небудь [31].

Соціально-педагогічними засобами можуть виступати: ігрова ситуація – гра сприяє гармонійному включенню дітей в світ цінностей і людські стосунки, дає навик спільної діяльності. Гра займає важливе місце в житті дошкільники. В процесі гри легше засвоюються поняття, здобуваються навички.

Починаючи активно користуватися правилами поведінки в грі, спільній діяльності, діти засвоюють їх, а розуміння сенсу допомагає дитині свідомо керувати своєю поведінкою, емоціями, самостійно регулювати їх в різних життєвих ситуаціях. Саме в умовах ігрових відносин діти освоюють нормативну поведінку, в грі це відбувається набагато легше, ніж в реальних відносинах. Таким чином, діти в грі вправляються в різних способах вибудовування відносин з оточуючими і тим самим готують себе до того, щоб вибудовувати нормативні відносини в практиці реального життя.

Гра являє собою модель соціальної взаємодії, засіб засвоєння дитиною соціальних відносин.

Науковці Л. Виготський, Д. Ельконін, О.Запорожец, О. Леонтьєв у різні часи досліджували роль різних видів діяльностей у розвитку дитини в контексті дитячої психології. Їх поєднує висновок, що перехід від одного вікового періоду розвитку до іншого характеризується зміною одного виду провідної діяльності на інший. Кожний віковий період має певну провідну діяльність.

О.Леонтьєв висловився з цього приводу так: «деякі види діяльності є провідними на певному ступені розвитку дитини. Одні відіграють важливу роль для неї, інші – менш значимі. Ось чому кожен ступінь розвитку характеризується певним ставленням дитини до дійсності, що є провідним на цьому етапі та визначається типом діяльності» [23, с. 193].

За О.Леонтьєвим, «провідною діяльністю ми називаємо таку діяльність, упродовж якої відбуваються найважливіші зміни у психіці дитини та розвиваються психічні процеси, які готують перехід дитини до нового, вищого ступеня її розвитку» [22].

Гра, як провідний вид діяльності, є знаковою для старшого дошкільного віку. Це пояснюється тим, що дитина грається найбільше часу. Це призводить до якісних змін в психіці дитини. Зміст гри набуває

дедалі більшої інтелектуальності. 5-6-річні діти внаслідок якісних змін мають вищий рівень розумового розвитку. У якості прикладу можна навести краще усвідомлення та відтворення суспільних подій, етичних правил. Саме ними регулюються взаємини між людьми. Старші дошкільники мають здатність до вигадування більш творчих, креативних, іноді нереальних ігрових сюжетів [29].

Відповідно до теорії гри Д.Ельконіна особливої актуальності набувають такі висновки. Дитяча гра соціальна за походженням. Завдяки їй дитина включається в соціальні відносини. Дошкільний вік особливо сенситивний до сфери людської діяльності та формування міжособистісних взаємин. Процес взаємодії між людьми покладено у основний зміст гри. Для того, щоб його реалізувати, необхідно дотримуватися скороченості та узагальненості ігрових дій. Тільки за таких умов можна досягти усвідомлення дитиною сфери соціальних відносин та змоделювати їх засобами ігрової діяльності [41].

Свого часу видатна науковець та громадська діячка С. Русова досліджувала дитячу гру. Вона пояснювала соціальну природу розвитку тим, що в іграх «зростає товариство, виховується громадська дисципліна, дитина вчиться стримано поводитися, дотримуватися правил колективу, визнавати права однолітків» [34, с. 78].

Видатний педагог В. Сухомлинський у своєму творі «Серце віддаю дітям» зазначав: «У грі перед дітьми розкривається світ... Без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку. Гра – величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять про навколишній світ» [38, с. 95].

Василь Олександрович називав гру засобом глибокого пізнання навколишнього світу. Саме завдяки участі у ній діти набувають необхідних знань та умінь. Набуті у грі здібності необхідні для успішного виконання соціальних та професійних функцій не тільки у старшому дошкільному віці, а й у майбутньому житті.

Потреба в обміні думками, емоціями, переживаннями та враженнями виникає саме в процесі ігрової діяльності. Участь старших дошкільників у грі впливає на формування здатності узгоджувати свої наміри та бажання. Діти отримують досвід обговорення, аналізу, навіть дискусій щодо різних життєвих подій та фактів. Взаємопередача знань в процесі ігрового спілкування удосконалюється під час ігор. Діти вже досить сміливо та впевнено висловлюють власні думки на різні теми, пов'язані з життям та діяльністю людей. Вони мають певні знання щодо явищ природи, закономірностей рослинного та тваринного світу. В процесі ігор, під час розмов одне з одним, обговорення сюжетних ситуацій діти в невимушений спосіб здобувають багато відомостей про життя, працю, побут тощо [2, с. 11].

У науково-методичній літературі існує положення про те, що спілкування старших дошкільників віку з однолітками відбувається активніше за участі дітей однієї статі. Діти охоче граються невеликими групами. Мова йде про кількість залучених – від двох до п'яти осіб. Іноді склад учасників гри залишається незмінним протягом певного часу. Таким чином формуються перші дружні стосунки. Діти здатні свідомо об'єднуватися для гри з тими, хто викликає взаємну симпатію. Виявлена закономірність надання переваги постійним ігровим партнерам. З'являється певна вибагливість у стосунках та спілкуванні. Така особливість характерна саме ігровому спілкуванню старших дошкільників.

З особливим натхненням діти занурюються у сюжетно-рольові ігри. Пояснюється це тим, що сюжетно-рольова гра суттєво впливає на формування соціально-комунікативної компетентності дитини старшого дошкільного віку. Ще однією ознакою значимості ігрової діяльності є посилення інтересу дитини до налагодження взаємин. Особливої важливості набувають вміння реалізувати ігровий задум. Він повинен спрямовуватися на інших дітей. Суттєво удосконалюється рольове

мовлення дитини [35, с. 162].

Сюжетно-рольові ігри сприяють укріпленню дружніх зв'язків між дітьми. Вони можуть перевірити себе в різних комунікативних ситуаціях. Спонтанний характер гри сприяє максимальному самовираженню дошкільника, формуванню його емоційних зв'язків, а також саморегуляції.

На думку О. Захарова завдяки ігровому способу впливу вихователь отримує змогу коригувати взаємини дітей у групі. А це, у свою чергу, впливає на формування колективних, гуманістичних, соціально прийнятних взаємин [15, с. 117- 118].

Сукупність представлених комунікативних умінь у дошкільників формується в певних умовах їх розвитку. Саме наявність або відсутність тих чи інших умов більшою мірою впливає на формування комунікативних компетенцій дошкільника.

Ми поділяємо позицію Е. Смирнової щодо умов впливу на формування комунікативних компетенцій дошкільників. Згідно з нею, соціальна ситуація розвитку дитини формує потребу в спілкуванні з дорослими та однолітками; спільна провідна ігрова діяльність, навчання та виховання на основі ігрової діяльності створюють зону найближчого розвитку [37, с. 58].

Підсумовуючи все вищезазначене, робимо висновок про здобуття в процесі спільної ігрової діяльності старшими дошкільниками життєво важливого досвіду рольової поведінки. Відбувається засвоєння моделі соціальних взаємин та нових форм комунікації. У спілкуванні з іншими учасниками ігрової діяльності діти обмінюються знаннями й уміннями. У веселій, невимушеній атмосфері діти навчаються взаємодіяти з іншими учасниками гри. Це відбувається під час розподілу ролей. Вони обирають власних варіант розв'язання тієї чи іншої проблеми.

У результаті звернення за допомогою до дорослих дитина отримує нову інформацію. Як наслідок розширюються можливості для

ознайомлення з новими явищами, подіями, професіями тощо.

Використання ігор у старшому дошкільному віці забезпечує найкращі можливості для соціально-комунікативного розвитку дитини. Адже саме під час ігрової діяльності дитина здобуває ази соціально-комунікативної компетенції, оскільки за допомогою ролей осягає моделі міжособистісних відносини, накопичує знання та формує вміння користуватися правилами поведінки у соціумі вчиться мистецтву спілкування [20, с. 138].

Отже, особливість гри як одного з найефективніших засобів навчання та виховання полягає в тому, що вона забезпечує не тільки індивідуальну, а й парну, групову та колективну форми роботи.

Гра дітей старшого дошкільного віку навчає взаємодії в колективі, виховує повагу до окремої особистості зокрема, до партнера по грі, до групи загалом, почуття відповідальності за доручену справу.

Діти старшого дошкільного віку, котрі багато часу проводять у колективі, граючись з ровесниками, краще та швидше адаптуються у суспільстві. У грі дитина старшого дошкільного віку виявляє свою самостійність значно більше, ніж у будь-якій іншій діяльності, а це надзвичайно важливо для формування її як особистості. Саме в грі активізується суспільне життя майбутніх учнів. Досвід, який дитина отримує у грі, поступово «переноситься» нею на всю подальшу життєдіяльність [36, с. 115].

РОЗДІЛ 2.

Прикладні аспекти формування соціально-комунікативної компетенції дітей старшого дошкільного віку в процесі ігровій діяльності

2.1. Визначення рівня сформованості соціально-комунікативної компетенції дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності

З метою визначення рівня сформованості соціально-комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності було розроблено комплекс діагностичних завдань. Проведено дослідження у Херсонському закладі дошкільної освіти № 22 комбінованого типу Херсонської міської ради.

У дослідженні взяли участь 14 осіб – 8 дівчаток, 6 хлопців. Для діагностики було використано комплекс завдань, досліджувалися певні уміння дітей в аспекті соціально-комунікативної компетентності.

1. Уміння розуміти емоційний стан іншої дитини або дорослого (веселий, сумний, сердитий тощо) та розповісти про нього.
2. Уміння отримувати необхідну інформацію в спілкуванні.
3. Уміння вислухати іншу людину, з повагою ставитися до її думки, інтересів.
4. Уміння вести простий діалог з дорослими і однолітками.
5. Уміння спокійно відстоювати свою думку.
6. Уміння співвідносити свої бажання, прагнення з інтересами інших людей.
7. Уміння брати участь в колективних справах (домовлятися, поступатись тощо).
8. Уміння шанобливо ставитися до оточуючих людей.
9. Уміння приймати і надавати допомогу.
10. Уміння не сваритися, спокійно реагувати на конфліктні ситуації.

Перераховані параметри відображені в якісну характеристику рівнів сформованості соціально-комунікативної компетентності:

Високий рівень (24-30 балів). Діти беруть на себе функції організаторів взаємодії; пропонують тему, розподіляють роботу, виявляють вміння вислухати співрозмовника, узгодити з ними свої пропозиції, поступитися, переконати, прагнення до отримання інформації в процесі взаємодії. Легко вступають в контакт з дорослими і однолітками, здатні зацікавити перспективами участі в грі, праці; проявляють чуйність, надають дієву взаємодопомога і здатні звернутися і прийняти допомогу дорослого і інших дітей. Активно взаємодіють з членами групи, вирішальними загальною задачу; здатні спокійно відстоювати свою точку зору, при цьому виявляють шанобливе ставлення до оточуючих людей, їх інтересам. У конфліктних ситуаціях намагаються знайти справедливе вирішення або звертаються до дорослого.

Середній рівень (10-15 балів). Діти легко контактують з однолітками, прагнуть до спілкування, але головним чином з дітьми своєї статі. Міжособистісне спілкування з однолітками характеризується вибірковістю та статевою диференціацією. Спілкування з дорослим опосередковується спільною діяльністю, відзначаються труднощі при вступі в контакт з незнайомими дорослими. Активність в спілкуванні недостатня, але позитивно спрямована (діти приймають пропозицію ініціатора, погоджуючись, можуть і заперечити, з огляду на свої інтереси, виступити із зустрічною пропозицією). Знають норми організованої взаємодії, але можуть їх порушувати (не завжди враховують інтереси співрозмовників), помічають труднощі однолітків, але не завжди здатні до надання необхідної допомоги; допомогу приймають, але самостійно не звертаються. У конфліктних ситуаціях ініціативи не виявляють: йдуть на поступки, не відстоюючи своєї точки зору, свої прагнення підпорядковують інтересам інших людей.

Низький рівень (6-9 балів). Діти не вступають в спілкування, не виявляють тенденції до контактів, діють індивідуально. Чи не проявляють активності, пасивно слідує за ініціативними дітьми, не висловлюючи свої думки. Не зважають на інтереси та бажання однолітків. Не здатні висловити свою точку зору, в результаті провокують конфлікт. Не знають норм організованої взаємодії або співвідносять необхідність їх виконання по відношенню до себе; проявляють байдужість до однолітків або нездатність надати дієву взаємодопомогу; від допомоги дорослого та однолітків відмовляються.

Високий рівень оцінювався в 3 бали, якщо дитина самостійно виконувала завдання, досягала результату. Середній рівень оцінювався в 2 бали – дитина розуміла інструкцію дорослого, але була готова виконати завдання, звертаючись за допомогою до вихователя. Отримання 1 балу відповідає низькому рівню. Така оцінка показників свідчить про те, що дитина усвідомлює призначення запропонованого завдання. Проте має місце відмова його виконати. Можливий варіант, коли учасник діагностики не проявляє інтересу або не впевнений в досягненні результату. Низький рівень характеризується тим, що дитина взагалі не може виконати завдання. Після здійснення кількох малорезультативних дій вона втрачає інтерес або взагалі відмовляється від виконання. Бувають ситуації відсутності будь-якої реакції на допомогу дорослого.

Всього дітям було запропоновано 6 діагностичних завдань: «Відображення почуттів», «Дзеркало настрою», «Інтерв'ю», «Безлюдний острів», «Помічники», «Не поділили іграшку».

Оцінка результатів по кожному діагностичному завданню здійснювалася в балах. Після проведеного діагностування за кожним завданням відбувається фіксація результатів у спеціальних бланках. Важливо підібрати доречну ситуацію для проведення діагностики, діти повинні мати позитивне налаштування. Участь у виконанні завдань

повинна бути добровільною, не варто примушувати дітей брати участь у цій роботі. Якщо хтось із дітей не зрозумів, у чому полягає завдання, слід повернутися до пояснення ще раз. Тільки після того, як педагог переконався у розумінні дитиною поставлених завдань, можна робити висновки.

Між кожним із запропонованих завдань повинен пройти певний час, щоб дитина не переносила зміст одного завдання на інше. Якщо ж має місце допущення помилок більшістю дітей у виконанні завдання, це відбувається із порушенням дисципліни або поганим самопочуттям, треба перенести цю роботу на інший час.

Мета діагностичного завдання «Відображення почуттів іншої людини» полягала у виявленні здатності дітей до розуміння емоційного стану інших дітей або дорослих. Також досліджувалося вміння розповідати про ці стани. Дослідження проводилося індивідуально. Кожній дитині було запропоновано розглянути сюжетні картинки, на яких зображені діти та дорослі в різних ситуаціях, відповісти на питання.

Пропоновані запитання:

Що ти можеш розповісти про зображення на малюнку?

Хто учасники ситуації?

Що вони роблять? Як вони себе при цьому почувають?

Як можна оцінити їх настрій?

Чому саме такий висновок ти зробив?

Як, на твою думку, будуть далі розвиватися події?

Отримані результати оцінювалися наступним чином:

3 бали – дитина може самостійно визначити емоційні стани однолітків та дорослих, здатна зробити висновки щодо їх причин, їй вдається спрогнозувати подальший розвиток подій.

2 бали – дитина справляється із завданням лише за допомогою навідних питань дорослого.

1 бал – дитині не вдається визначити емоційні стани зображених на картинках людей, вона не може встановити причинно-наслідкові зв'язки, відсутнє припущення подальшого розвитку подій.

Отримані результати представлено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Результати діагностичного завдання «Відображення почуттів»

№	Ім'я дитини	Кількість балів
1	Тетяна П.	3
2	Олена Н.	3
3	Каріна Н.	3
4	Семен Р.	2
5	Сашко Л.	2
6	Юлія Ж.	2
7	Ігор Б.	2
8	Артем Т.	3
9	Анастасія Р.	3
10	Антон Б.	2
11	Катерина У.	3
12	Оксана В.	2
13	Яна В.	2
14	Ерік Б.	2

За даною методикою високий рівень показали 6 дітей (42,9%), середній - 8 (57,1%) дітей, низький рівень був відсутній. Практично всі діти правильно визначали емоційний стан дітей та дорослих на зображенні, але не всі самостійно могли дати пояснення.

Мета другого діагностичного завдання «Дзеркало настрою» полягала у виявленні вміння дітей зрозуміти настрій партнера по його вербальній та невербальній поведінці. Дітей об'єднували в пари і визначали, хто в кожній парі буде «говорити», а хто «повторювати». Хтось із дітей шепотів іншому на вухо фразу, наприклад: «Захворів мій менший братик» або «На вихідних ми з батьками йдемо у зоопарк», або «Вчора я впав з велосипеда та дуже боляче вдарив руку». «Той, хто говорить» повторював її, а «повторювач» повинен був визначити, яке почуття відчуває інша дитина в момент, коли вимовляє фразу (смуток, радість, сором). Потім діти мінялися ролями. Важливо зрозуміти та відтворити почуття та емоції, які відчуває людина згідно з ситуацією, про яку говорилося у фразі. Результати оцінювалися в 3, 2 і 1 бал.

3 бали – демонструється правильне визначення емоційного стану іншого в момент виголошення фрази; дитина може правильно передати різні почуття і стани за допомогою мови, міміки, рухів тіла. 2 бали – дитина визначає емоційні стани за лише при навідних запитаннях дорослого, вимовлена фраза звучить усвідомлено та емоційно, але вираження почуттів при цьому не зовсім зрозуміле.

1 бал – дитина демонструє розгубленість у визначенні емоційних станів однолітка або помиляється, їй не вдається правильно передати різні емоційні стани іншого. Отримані результати представлено у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2**Результати діагностичного завдання «Дзеркало настрою»**

№	Ім'я дитини	Кількість балів
1	Тетяна П.	3
2	Олена Н.	2
3	Каріна Н.	3
4	Семен Р.	2
5	Сашко Л.	2
6	Юлія Ж.	2
7	Ігор Б.	2
8	Артем Т.	3
9	Анастасія Р.	2
10	Антон Б.	2
11	Катерина У.	3
12	Оксана В.	1
13	Яна В.	2
14	Ерік Б.	1

Це завдання виявилось для дітей більш складним, оскільки вони повинні були орієнтуватися тільки на голосовий показник. За даною методикою високий рівень показали 4 дитини (28,6%), середній – 8 (57,1%) дітей, низький рівень – 2 дитини (14,3%).

Діти, які показали високий рівень, самостійно правильно визначали емоційні стани однолітка в момент виголошення фрази. Дітям з низьким рівнем важко

було у визначенні емоційних станів однолітка. Дитина помилялася, при проголошенні фрази не могла передати різні емоційні стани.

Третє діагностичне завдання «Інтерв'ю» було спрямовано на виявлення вміння отримувати необхідну інформацію в спілкуванні, вести простий діалог з дорослими та іншими дітьми. Методика проводилась з підгрупою дітей. Одній дитині пропонувалося взяти на себе роль кореспондента та з'ясувати у мешканців міста, де є дитсадки; у інших дітей запитували, як вони живуть в своєму «дитячому містечку», чим займаються. Дитині пропонується взяти «Інтерв'ю» у кого-небудь з дітей групи або дорослого працівника дитячого закладу. Важливо, як із завданням справлялися і ті, хто був кореспондентом, і інша дитина, яка відповідала на питання.

Далі педагог пропонує дітям пограти в гру «Радіо»: кореспондент повинен зробити повідомлення для жителів міста в рубриці «Новини».

Отримані результати оцінювали наступним чином:

3 бали – дитина із бажанням, усвідомлено виконує завдання, правильно формулює кілька розгорнутих питань. Варіант проведеного «інтерв'ю» носить логічний, послідовний характер. При цьому демонструється творчий підхід до виконання завдання.

2 бали – дитина не виказує ентузіазму у виконанні завдання, їй вдається сформулювати кілька коротких запитань. Звертається за допомогою до вихователя, інтерв'ю не має логіки та послідовності.

1 бал – дитина не справляється із поставленим завданням. Вона не може сформулювати запитання навіть коли вихователь допомагає їй. Такий же бал отримує дитина, яка після кількох невдалих спроб, відмовляється від виконання.

Отримані результати представлено у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Результати діагностичного завдання «Інтерв'ю»

№	Ім'я дитини	Кількість балів
1	Тетяна П.	3
2	Олена Н.	2
3	Каріна Н.	3
4	Семен Р.	2
5	Сашко Л.	2
6	Юлія Ж.	2
7	Ігор Б.	2
8	Артем Т.	3
9	Анастасія Р.	2
10	Антон Б.	1
11	Катерина У.	3
12	Оксана В.	1
13	Яна В.	2
14	Ерік Б.	1

Дане завдання виявилось для дітей теж складним, оскільки вони повинні були проявити свою активність та вміння слухати. З цієї методики високий рівень показали 4 дитини (28,6%), середній – 7 (50 %) дітей, низький рівень – 3 дитини (21,4%).

Велика частина дітей справилися із завданням тільки за допомогою дорослого.

У четвертому завданні «Безлюдний острів» діти повинні були продемонструвати вміння вислухати іншу людину, з повагою поставитися до її думки, до точки зору іншої дитини. Враховується вміння тактовно наполягати на своєму, спокійно відстоювати свою думку. Методика проводилася з підгрупою дітей. Їм пропонується уявити подорож на безлюдний острів. Треба обдумати ситуацію та висловитися з її приводу. До дітей звертаються із запитаннями: Як ти думаєш, з чого треба починати своє життя на безлюдному острові? Без яких предметів або речей неможливо буде обійтися? Якими предметами можна замінити ті, що відсутні? Яке заняття обирає кожен з вас? Чому ця дія необхідна у ситуації, що склалася?

Оцінка результатів:

3 бали – дитина пропонує цікаві ідеї для вирішення поставлених завдань, проявляє ініціативу в спілкуванні, демонструє лідерські якості, пропозиції мають творчий та креативний характер, дитина логічно розподіляє обов'язки між дітьми, може аргументувати свої ідеї, виявляє вміння вислухати іншу дитину, з розумінням ставиться до ідей інших, коректує, узгоджує свої пропозиції, здатна йти на поступки.

2 бали – дитина демонструє активність в спілкуванні, проте відрізняється недостатньою ініціативністю, комфортніше відчуває себе у ролі виконавця, при прийнятті рішення може заперечувати, орієнтуючись лише на свої інтереси, не може виступити із зустрічною пропозицією.

1 бал – дитина не проявляє активності у обговоренні ситуації, уникає спілкування, пасивно реагує на пропозиції інших дітей, не має власної думки, не продукує власні ідеї та пропозиції. Спілкування має риси негативізму та заперечення, супроводжується егоїстичними рисами, не враховує бажання однолітків, безпідставно наполягає на своєму.

Отримані результати представлено у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Результати діагностичного завдання «Безлюдний острів»

№	Ім'я дитини	Кількість балів
1	Тетяна П.	3
2	Олена Н.	2
3	Каріна Н.	3
4	Семен Р.	2
5	Сашко Л.	2
6	Юлія Ж.	2
7	Ігор Б.	2
8	Артем Т.	2
9	Анастасія Р.	2
10	Антон Б.	1
11	Катерина У.	3
12	Оксана В.	1
13	Яна В.	2
14	Ерік Б.	1

Дане завдання виявилось для дітей теж складним, діти не завжди могли вислухати один одного, часто говорили, перекикуючи один одного. За даною методикою високий рівень показали 3 дитини (21,4%), середній - 8 (57,1%) дітей, низький рівень - 3 дитини (21,4%).

У п'ятому діагностичному завданні, яке називалося «Помічники», з'ясовувалося вміння дітей взаємодіяти в системах «дитина-дитина», співвідносити свої бажання, прагнення з інтересами інших дітей, брати участь в колективних справах, надавати допомогу іншим.

Дорослий запропонував дітям пограти в гру «Як ми допомагаємо у домашніх справах», виконати різні доручення в 4-х підгрупах. Завдання для першої групи – допомогти мамі розмістити речі на полицях у шафі.

Треба враховувати, що у кожного члена родини своя поличка. Треба спочатку розділити речі за приналежністю, потім групувати їх. І тільки після цього розмістити так, щоб зручно було дістати.

Завдання для другої групи – допомогти дідусеві підклеїти його улюблені книги. Для цього необхідно було спочатку підготувати матеріали для цієї справи: папір, клей, ножиці. Потім продумати, які книжки обрати для ремонту. І тільки після цього розпочинати виконання завдання.

Діти із третьої групи повинні були допомогти бабусі полити квіти, розпушити землю та витерти пил з листя.

Діти з цими видами діяльності вже добре знайомі з діями, що традиційно виконують чергові по Куточку Природи.

Представники четвертої групи отримали завдання – допомогти молодшому братові або сестричці скласти іграшки.

У кожній підгрупі необхідно було вибрати капітана. Він звітуватиме про виконану роботу, підготувати необхідний матеріал, розподілити обов'язки і виконати поставлене перед командою завдання.

Отримані результати представлено у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Результати діагностичного завдання «Помічники»

№	Ім'я дитини	Кількість балів
1	Тетяна П.	3
2	Олена Н.	2
3	Каріна Н.	3
4	Семен Р.	2
5	Сашко Л.	2
6	Юлія Ж.	2
7	Ігор Б.	2
8	Артем Т.	2
9	Анастасія Р.	2
10	Антон Б.	2
11	Катерина У.	3
12	Оксана В.	1
13	Яна В.	2
14	Ерік Б.	1

У цьому завданні високі бали отримали 3 дитини (21,4%), вони брали на себе функцію організатора взаємодії, розподіляли обов'язки; намагалися вислухати однолітка, узгодити з ним свої пропозиції, поступитися, переконати; середній рівень у 9 (64,3%) дітей; низький - у 2-х дітей (14,3%). У шостому завданні «Не поділили іграшку» потрібно було виявити вміння дітей не сваритися, з повагою ставитися до оточуючих. Дорослий привертає увагу дітей до коробки з іграшками,

запропонувавши кожній дитині вибрати собі предмет для гри. Якщо виникає бажання кількох дітей одночасно гратися однією іграшкою, вихователь дає дітям час вирішити конфлікт, спробувати домовитися.

Отримані результати представлено у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Результати діагностичного завдання «Не поділили іграшку»

№	Ім'я дитини	Кількість балів
1	Тетяна П.	3
2	Олена Н.	2
3	Каріна Н.	3
4	Семен Р.	2
5	Сашко Л.	2
6	Юлія Ж.	2
7	Ігор Б.	2
8	Артем Т.	2
9	Анастасія Р.	2
10	Антон Б.	3
11	Катерина У.	3
12	Оксана В.	1
13	Яна В.	2
14	Ерік Б.	1

У цьому завданні високі бали отримали 4 дитини (28,6%), вони не провокували конфлікт, в ситуації, що склалася намагалися знайти справедливе рішення або ж зверталися до дорослого. По 2 бали

отримали 8 дітей (57,1%), діти не виявляли ініціативи щодо вирішення конфлікту: йшли на поступки, не відстоюючи свою думку; свої бажання підпорядковували інтересам інших дітей. По одному балу отримали 2 дитини - (14,3%).

Всі отримані результати ми представили в зведеній таблиці 2.7.

№	Ім'я дитини	Діагностичні завдання						Кількість балів	Рівень
		1	2	3	4	5	6		
1	Тетяна П.	3	3	3	3	3	3	18	високий
2	Олена Н.	3	2	2	2		2	12	середній
3	Каріна Н.	3	3	3	3	3	3	18	високий
4	Семен Р.	2	2	2	2	2	2	12	середній
5	Сашко Л.	2	2	2	2	2	2	12	середній
6	Юлія Ж.	2	2	2	2	2	2	12	середній
7	Ігор Б.	2	2	2	2	2	2	12	середній
8	Артем Т.	3	3	3	2	2	2	15	високий
9	Анастасія Р.	3	2	2	2	2	2	13	середній
10	Антон Б.	2	2	1	1	2	3	11	середній
11	Катерина У.	3	3	3	3	3	3	18	високий
12	Оксана В.	2	1	1	1	1	1	7	низький
13	Яна В.	2	2	2	2	2	2	12	середній
14	Ерік Б.	2	1	1	1	1	1	7	низький

На основі проведеної діагностики можна зробити наступний висновок. Вцілому, більшість дітей показали непогані результати. Діти легко контактують з однолітками, прагнуть спілкування, але головним чином з дітьми своєї статі. Міжособистісне спілкування із однолітками характеризується вибірковістю та статевою диференціацією.

Спілкування з дорослим опосередковується спільною діяльністю, відзначаються труднощі при вступі в контакт з незнайомими дорослими. Лише дві дитини показали низький рівень – найчастіше вони не зважають на інтереси, бажаннями однолітків, наполягають на своєму. Вони не здатні висловлювати свою точку зору, в результаті провокують конфлікт. Суттєву допомогу в даному випадку може надати спільна діяльність дітей.

2.2. Педагогічні умови формування соціально-комунікативної компетенції дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності

Наукові дослідження показали, що в 6-7 років складаються хоча і прості, але вже узагальнені, специфічні для даної людини, стійкі (ті, що зберігають основні особливості і надалі) психологічні механізми. Ці механізми по відношенню до інших рівнів, конкретних властивостей починають відігравати визначальну роль, набуваючи особистісної основи психіки в цілому. Ось чому можна говорити, що в старшому дошкільному віці, при дотриманні певних психолого-педагогічних умов, відбувається становлення особистості. Саме цей вік найбільш сензитивний, сприятливий для спрямованого формування оптимальних механізмів психіки, особистості дитини [30].

Формування соціально-комунікативної компетенції старших дошкільників відбуватиметься більш ефективно за реалізації таких педагогічних умов:

- забезпечення методичного супроводу формування соціально-комунікативної компетенції дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності;
- створення розвивального потенціалу предметно-ігрового середовища дошкільного навчального закладу;
- задієність старших дошкільників в активну соціально-

комунікативну та ігрову діяльність із дітьми і дорослими.

Пропонується таке визначення методичного супроводу, висунуте А. Бойко: «це цілеспрямована, впорядкована та керована система ідей і принципів, планів та програм, підручників і посібників, технологій та інших методичних матеріалів, а також певних організаційно-педагогічних умов і засобів, об'єднаних єдиною концепцією та спрямованих на індивідуально-творчий розвиток особистості дитини» [7, с. 55].

Методичний супровід дошкільної освіти має на меті забезпечити відповідність змісту освітнього процесу у ЗДО вимогам Базового компонента дошкільної освіти та чинних програм.

Педагогам слід ґрунтовно вивчити зміст, структуру та основні принципи цих документів. Перелічимо ті з них, що є основою навчально-методичної бази. Вона сприяє формуванню соціально-комунікативної компетенції дітей старшого дошкільного віку в сучасних закладах дошкільної освіти: Базовий компонент дошкільної освіти [3]; програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» [32]; програма виховання і навчання дітей від двох до семи років «Дитина» [13]; програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» [5]; комплексна програма розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку «Соняшник» [16]; комплексна освітня програма «Дитина в дошкільні роки» [12].

Л. Артемова стверджує, що «основою розвитку особистості старшого дошкільника є практичні цілеспрямовані дії, ігрова діяльність, під час яких він пізнає предмети та явища навколишньої дійсності, осягає зв'язки між ними» [2, с. 11].

У своєму дисертаційному дослідженні М. Айзенбарт так пропонує розуміти термін «предметно-ігрове середовище»: «це природна комфортабельна обстановка, раціонально організована,

оснащена різноманітними предметами та ігровими матеріалами, що уможлиблює одночасне включення всіх дітей групи в різноманітну діяльність. Таке середовище спонукає старшого дошкільника дослідити й використати свій багатий внутрішній потенціал, стимулює прояви самостійності, ініціативності і творчості» [1, с. 6].

Характеризуючи предметно-ігрове середовище, Г. Лаврентьєва наголошує, що воно повинно відповідати певним вимогам. По-перше, відповідати віковій й категорії дітей, їх функціональним можливостям із незначним перевищенням рівня складності. По-друге, бути динамічним, варіативним, різноманітним. Обов'язкова умова – сприяти орієнтовно-пізнавальній діяльності, що забезпечує засвоєння нових знань, формування розумових дій, розвиток провідних психічних процесів дитини. Важливо, щоб предметно-ігрове середовище вирізнялося різноманітністю форм і кольорів, що впливає на виразність об'єктів та подій [21].

Оскільки досліджувався вплив ігрової діяльності на формування соціально-комунікативної компетенції дошкільників, то особливу увагу було звернуто на ігрові осередки або куточки в дитячому садку, оснащення їх різноманітними матеріалами для організації сюжетно-рольових, комунікативних і режисерських ігор. Завданням було вдосконалити ігрове середовище в дошкільному закладі. Із цією метою ми запропонували розділити його на різні зони для ігор: сюжетно-рольових, режисерських, комунікативних. Це повинно вплинути на формування необхідних соціально-комунікативних умінь старших дошкільників.

У закладі дошкільної освіти слід створити оптимальні умови для взаємодії дітей між собою та з дорослими, які сприятимуть формуванню соціально-комунікативної компетенції старших дошкільників. Дуже важливо підтримувати у дітей готовність звернутися по допомогу до дорослих.

В освітній програмі «Дитина у дошкільні роки» зазначається, що необхідно «заохочувати дітей до організації ігор та спілкування. Внаслідок цього дитина набуває елементарних умінь зважати на іншого. Вона вчиться виявляти інтерес до іншої дитини, ініціювати готовність до контакту з нею, демонструвати позитивну налаштованість на іншого, бажання домовлятися, поступатися, виробляти спільні рішення, відстоювати свою думку, обґрунтовувати незгоду з кимось (чимось); врегульовувати конфлікти та суперечки, зберігаючи почуття власної гідності» [12].

Отже визначені організаційно-педагогічні умови сприяють формуванню соціально-комунікативної компетенції старших дошкільників у ЗДО. А саме, забезпечення відповідного методичного супроводу; створення розвивального потенціалу предметно-ігрового середовища (динамічного, різноманітного, відповідного до віку вихованців та основних соціальних норм); а також «занурення» старших дошкільників в активну соціально-комунікативну та ігрову діяльність із ровесниками і дорослими (засвоєння інформації про навколишній світ, людські відносини, розвиток умінь спілкуватися в соціумі тощо).

2.3. Педагогічно-доцільні прийоми формування соціально-комунікативної компетенції дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності

Діти добре засвоюють ту інформацію, яка торкається їхніх почуттів. Тому важливо викликати інтерес кожної дитини до проблеми і обов'язково провести роботу, щоб задіяти різні аналізатори. Пропонується модель творчого розвитку – «подив – інтерес – проблема – дії – пізнання – творчість». Ця послідовність є практичною моделлю

побудови освітнього процесу за допомогою гри, казки, театралізованої діяльності.

Для формування соціально-комунікативної компетенції дітей старшого дошкільного віку можна використати такі ігрові прийоми: дослідницький фартух, пінг-понг «добре – погано», інсценізація віршів, «танок листя, що падає», «пошук» добрих слів, «дерево пізнання». Використання таких прийомів створює оптимальні умови для ефективного розвитку у дітей навичок комунікації [14, с.4-9].

Під час організації рольових ігор організуються ситуації, коли діти створюють мініатюрні версії реальності. Приклад наведено у Додатку А.

Вихователь показує картки із сюжетними зображеннями та пропонує обговорити, які добрі справи може зробити чуйна людина. Рольова гра імітує реальність. Наприклад під час гри «Магазин іграшок» є «покупці» та «іграшки». Діти-іграшки «завмирають» у позах, покупці підходять до них, їм треба здогадатися, що це за іграшка.

Ефективним ігровим прийомом є квест. Це гра, що містить різні завдання та має певний сюжет. Завдання творчого ігрового характеру сприяють формуванню таких особистісних якостей, як спостережливість, доброзичливість, толерантність, здатність стримувати імпульсивні емоції. Такі ігри сприяють вільному невимушеному спілкуванню дітей. Вони приймають рішення, домовляються й поступаються, діють злагоджено та дружно [4, с.21- 27].

Для налагодження комунікативної взаємодії ефективними будуть такі ігрові прийоми. «Тепла зустріч» – діти вітаються, лагідно звертаючись до вихователя, один до одного. При цьому пропонується промовити слова підтримки, комплімент, наголосити на позитивних рисах характеру іншого.

Сюжетно-дидактична гра «Подарунок», «Вільне місце», «Чарівні окуляри» спрямовані на виховання гуманного ставлення до однолітків,

налагодження дружніх взаємин. В іграх-етюдах, музично-ритмічних іграх та вправах розвиваються вміння використовувати невербальні засоби спілкування, передавати емоційні стани, розуміти та розрізняти їх [25, с.10].

Ефективною буде сюжетно-рольова гра «Професор». Її мета – розвивати соціальну компетентність. Кожній дитині по черзі пропонується надіти спеціальну «професорську» шапочку. Педагог запитує «професора»: «Як ти вчиниш в ситуації, якщо: ненавмисне образив свого друга, з тобою ніхто не хоче дружити, твій друг заплакав і засумував, у твого друга щось не виходить, твій друг знає більше ніж ти, твій друг порушує правила поведінки в групі». Беручи участь у тих чи інших ситуаціях, дитина опановує комунікативні навички.

ВИСНОВКИ

Сучасна система дошкільної освіти орієнтована на гуманістичний підхід до дитини як до особистості, що розвивається. Особистості, яка потребує розуміння та поваги до її інтересів і прав. Підвищується інтерес до особистості дитини дошкільного віку. На перший план висувається ідея забезпечення повноцінного «проживання» дитиною дошкільного періоду дитинства, коли вона відчуває себе активним діячем, постійно відкриває щось нове, співпрацює з навколишнім світом, з іншими людьми, з самим собою. Освітня робота з дітьми спрямована на створення умов, які відкривають дитині можливість самостійних дій з освоєння навколишнього світу.

Сутність гри як провідного виду діяльності в дошкільному віці полягає в тому, що діти відображають у ній різні сторони життя, особливості взаємин дорослих, уточнюють свої знання про навколишню дійсність.

У процесі написання бакалаврської роботи ми дійшли таких висновків:

1. Соціально-комунікативна компетентність розглядається науковцями як готовність дитини ефективно взаємодіяти з оточуючими людьми в системі міжособистісних стосунків. До її складу входять: уміння орієнтуватися в соціальних ситуаціях; уміння правильно визначати особливості емоційного стану себе та інших людей; уміння вибирати адекватні способи спілкування з оточуючими і реалізувати їх у процесі взаємодії.

Завдання сучасного закладу дошкільної освіти полягає в тому, щоб з його стін вийшли вихованці не тільки з певним багажем знань, умінь і навичок, а самостійні люди, які володіють певними моральними якостями, необхідними для подальшого життя, засвоєння суспільних, етичних норм поведінки. Важливо формувати у дошкільників вміння

будувати взаємини з оточуючими на основі співпраці та взаєморозуміння, забезпечувати загальний психічний розвиток, формувати передумови навчальної діяльності та якостей, необхідних для соціальної адаптації та успішного навчання у школі.

У пізнавальній діяльності особливого значення набувають наочно-образне, образне мислення, а також творча уява. Шостий (сьомий) рік життя – це вік найбільшої активності сюжетно-рольових ігор, ігор-драматизацій, ігор з чіткими правилами (рухливих, дидактичних), ігор колективних і самостійних.

Різно зростає осмисленість сприймання. Розвиток сприймання та наочно-образного мислення забезпечує дитині розуміння властивостей предметів та різних зв'язків між ними.

Розвиток образного мислення допомагає дітям користуватись в іграх і заняттях планами, схемами, моделями. У шестирічній дитини інтенсивно розвивається логічне мислення. Вона засвоює деякі поняття, міркуючи, використовує їх, уміє виділити та свідомо розповісти про спосіб виконання.

Завдання освітньої роботи цього періоду життя дошкільників: сприяти вихованню стійких дружніх відносин між дітьми, атмосфери доброзичливості, взаємодопомоги, взаємних переживань; вдаючись до прикладів поведінки працівників дитячого садка, дітей, батьків, інших дорослих, допомогти зрозуміти значення та важливість додержання правил поведінки і норм моралі.

2. Гра являє собою модель соціальної взаємодії, засіб засвоєння дитиною соціальних відносин. В процесі спільної ігрової діяльності дитина старшого дошкільного віку разом з однолітками та дорослими здобуває життєво важливий досвід рольової поведінки, освоює реальну модель соціальних взаємин, нові форми комунікації; спілкуючись, обмінюється знаннями й уміннями. Дитина вчиться взаємодіяти з іншими учасниками гри, шукає вирішення проблем, звертається за

допомогою до дорослих, ознайомлюється з новими явищами, подіями, професіями тощо.

Використання ігор у старшому дошкільному віці забезпечує найкращі можливості для соціально-комунікативного розвитку дитини. Адже саме під час ігрової діяльності дитина здобуває основи соціально-комунікативної компетентності, накопичує знання та формує вміння користуватися правилами поведінки у соціумі, вчиться мистецтву спілкування.

3. На основі проведеної діагностики виявлено, що з 14 осіб високий рівень продемонстрували 4 дітей, середній – 8 осіб, низький – 2 дитини. Можна зробити висновок про потребу проведення цілеспрямованої систематичної роботи щодо формування соціально-комунікативної компетентності дітей в ігровій діяльності.

4. Формування соціально-комунікативної компетенції старших дошкільників відбуватиметься більш ефективно за реалізації таких педагогічних умов: забезпечення методичного супроводу формування соціально-комунікативної компетенції дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності; занурення старших дошкільників в активну соціально-комунікативну та ігрову діяльність із дітьми та дорослими.

5. Запропоновані та впроваджені в освітній процес комплекси сюжетно-рольових ігор та різні ігрові прийоми сприятимуть ефективному формуванню соціально-комунікативних компетенцій у дітей старшого дошкільного віку. Отже, вплив гри на формування комунікативних компетенцій особистості дитини полягає в тому, що, завдяки ігровому наслідуванню та рольовому перевтіленню, вона знайомиться з нормами і моделями поведінки і взаємин дітей і дорослих людей, які стають зразками її його власної поведінки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айзенбарт М. М. Організаційно-педагогічні умови формування соціально-комунікативної компетенції старших дошкільників засобами ігрової діяльності / М. М. Айзенбарт, О. В. Квас, // Молодь і ринок : щомісячний науково-педагогічний журнал / ред. кол. : Н. Примаченко (голов. ред.) та ін. – Дрогобич, 2015. – № 7 (126). – С. 6– 12.
2. Артемова Л. Відображення знань дітей у спільних іграх / Л.Артемова, Л. Ждан // Дошкільне виховання. – 1993. – № 9 (386). – С. 10.
3. Базовий компонент дошкільної освіт [Електронний ресурс] / авт. кол. : А. М. Богуш, Г. В. Беленька, О. Л. Богініч та ін. – К. : Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, 2012. – 26 с. – Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/ua//activity/education/56/690/bazovij_komponent-doshkilnoji_osviti_v_ukrajini/.
4. Безсонова О., Дудинська Л. Форми групової взаємодії дошкільників // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2019. - №2. – С.21-29.
5. Білан О.І. Програма розвитку дітей дошкільного віку «Українське дошкілля» / О.І. Білан ; за заг.ред. О.В. Низковської. – ТОВ «Мандрівець», 2017. – 256 с.
6. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови [Електронний ресурс] / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш; [за ред. А. М. Богуш]. – К.: Вища школа, 2007. – 542 с. – Режим доступу: <http://udnz15.org/doshkilna-lingvodidaktika>
7. Бойко А. Науково-методичний супровід професійно-педагогічної підготовки вчителя / А. Бойко // Педагогічні науки. - 2009. - Вип. 2. - С. 55-63

8. Виготський Л. С. Психологія. / Л. С. Виготський. - М.: Квітень прес: ЕКСМО-прес, 2000. - С. 106
9. Гогоберидзе А. Г. Предшкольне образование: некоторые итоги размышлений (Концепция образования детей старшего дошкольного возраста) [Текст] / А. Г. Гогоберидзе // Управление в ДОУ. – 2006. – № 1. – С. 10–19.
10. Гушлевська І. Поняття компетентності увітчизняній та зарубіжній педагогіці / І. Гушлевська // Шлях освіти. – 2004. – № 3. – С. 22 – 24.
11. Дибіна О. В. Педагогічна діагностика компетентностей дошкільнят: посібник для вихователів та вчителів початкових класів: для роботи з дітьми 5-7 років / [Дибіна О. В. та ін.]. - Москва: Мозаїка-Синтез, 2008. - 58 с.: Ил.; 24 см. - (Бібліотека програми виховання і навчання в дитячому садку); ISBN 978-5-86775-651-2
12. Дитина в дошкільні роки: комплексна освітня програма / автор. колектив; наук. керівник К. Л. Крутій. – Запоріжжя: ТОВ “ЛПКС” ЛТД, 2016. – 160 с.
13. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богиніч, Н.І. Богданець-Білоskalенко [та ін.]; наук. ред.: Г.В. Беленька, М.А. Машовець; Мін. осв. і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. – 304 с. – ISBN 978-617-658-016-4.
14. Жеребцова Н. Формування комунікативної компетенції дітей дошкільного віку: методи інтерактивної взаємодії // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2014. - №2. – С.4-9.
15. Захаров А. И. Як попередити відхилення в поведінці дитини: книга для вихователя дитячого садка / А. І. Захаров - М.: Просвещение, 1986. - 127 с.

16. Калуська Л. В. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник» / Л. В. Калуська. – Тернопіль: Мандрівець, 2014. – 144 с.

17. Киричук В. О. Розвиток соціально-комунікативної компетентності обдарованих учнів початкової школи: посібник / Н. В. Лук'янчук, Н. А. Климова, О. А. Ковальова, Ю. Ю. Савченко та ін.; [за заг. ред. Н. В. Лук'янчук і Н. А. Климової]. – К.: Інститут обдарованої дитини, 2014. – 132 с.

18. Коваленко О.В. Допомогти дитині пізнавати навколишній світ і себе в ньому / Т.О. Пірожченко, М.А. Машовець, О.В. Коваленко // Дитячий садок. – 2012.- №34-35 (658-659). – Вересень. – С.41-44.

19. Ковальова О.А. Розвиток соціально-комунікативної компетентності обдарованих учнів початкової школи: посібник / Н. В. Лук'янчук, Н. А. Климова, О. А. Ковальова, Ю. Ю. Савченко та ін.; за заг. ред. Н. В. Лук'янчук і Н. А. Климової. – К.: Інститут обдарованої дитини, 2014. – 132 с.

20. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: наук. -метод. посіб. / наук. ред. О. Л. Кононко. – К.: Ред. журн. “Дошкільне виховання”, 2003. – 243 с.

21. Лаврентьєва Г. Розвивальне предметно-ігрове середовище: європейський досвід та новітні підходи / Г. Лаврентьєва // Палітра педагога. – 2001. – № 4. – С. 11–13.

22. Леонтьев А. Н. Избранные психологические произведения : в 2- хт. [Электронный ресурс] / А. Н. Леонтьев; под. ред. В. В. Давыдова, А. А. Леонтьева. – М.: Педагогика, 1983. – Т. 1 – 389 с.

23. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность : учеб. пособ. [Электронный ресурс] / А. Н. Леонтьев. – М. : Смысл, 2004. – 346 с. Режим доступа : <http://lib.misto.kiev.ua/PSIHO/LEONTIEV/dsl.txt>.

24. Лісіна М. І. Спілкування, особистість і психіка дитини. М.І.Лісіна. М. ; Воронеж, 1997.- 145 с. , С. 145

25. Луценко І. Спілкуємося на рівних. Організація комунікативно-мовленнєвої діяльності дошкільнят за засадах дитиноцентризму / Ірина Луценко // Дошкільнє виховання. – 2015. - №1. - С.5-10.

26. Матвієнко С.І. Методика формування у дошкільників соціальної компетентності: навч.- метод. посібник. – Ніжин : НДУ ім. М.Гоголя, 2012. – 106 с.

27. Меджидова Е. С. Соціально-комунікативний розвиток дітей дошкільного віку як науково-педагогічна проблема // Молодий вчений. - 2016. - №6. - С. 799-803. - URL <https://moluch.ru/archive/110/27082/>

28. Методичні рекомендації до Освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина» / наук. кер. проекту В.О. Огневюк ; наук. ред. Г.В. Беленька ; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М.Ветлугіна та ін. – К. : Київ, ун-т ім. Б.Грінченка, 2016. – 352 с.

29. Наумчук Т. В. Особливості психічного розвитку дітей дошкільного віку. – [Електронний ресурс] / Т. В. Наумчук. – Режим доступу : http://www.zipro.net.ua/index.php?page_id=387.]

30. Непомняща Н. І. Становлення особистості дитини 6-7 років. / Н. І. Непомняща, - М., 1992. - 79-80 с.

31. Новий тлумачний словник української мови (у трьох томах). Том 1. А — К / Укладачі: В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. – Київ : Вид-во «АКОНІТ», 2006. — 926 с.

32. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / [Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, О. С. Рогозянський, О. Ю. Хартман, А. С. Шевчук]; За заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. – К.: Українська академія дитинства, 2017. – 80 с.

33. Поніманська Т.І. Соціальний розвиток дитини : старший дошкільний вік / Т.І. Поніманська, І.М. Дичківська, О.А. Козлюк, Л.І. Кузьмук. – К.: Генеза, 2013. – 88 с. – (Настільна книжка вихователя).

34. Русова С. Дошкільнє виховання / С. Русова // Вибрані педагогічні твори : – К. : Освіта, 1996. – С. 34–185.

35. Світ дитинств : комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів / упоряд. : О. М. Байєр, Л. В. Батліна, А. М. Богуш та ін. ; наук. керівник акад. А. М. Богуш ; за заг. ред. Л. В. Батліної. – Тернопіль : «Мандрівець», 2015. – 200 с.

36. Седлецька Л. М. Вплив гри на соціальний розвиток дітей дошкільного віку / Л. М. Седлецька // Таврійський вісник освіти : науково-методичний журнал. – Херсон, 2012. – № 1 (37) – 295 с.

37. Смирнова О.О. Формування комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку // Вихователь дошкільного загальноосвітнього закладу, № 1/2008. - М., 2008. - С. 58-65.

38. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Сухомлинський В. О. Вибрані твори у 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – Т. 3. – К. : Рад. школа, 1977. – 670 с.

39. Щербан Т. Д. Компетентність – якісна характеристика спілкування // Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка, АПН України / За ред. С. Д. Максименко. – К.: Гнозис, 2002. – Т. IV. – С. 327-332

40. Щетиніна А.М. Умови розвитку комунікативної компетентності у дітей // Дитячий садок: теорія і практика. - 2013. - № 3. - С. 36-45.

41. Эльконин Д. В. Психология игры [Электронный ресурс] / Д. В. Эльконин. – 2-е изд. – М. : ВЛАДОС, 1999. – 360 с. – Режим доступа : http://www.pedlib.ru/Books/3/0018/3_0018-1.shtml.

ДОДАТКИ

Додаток А.

Методичні рекомендації щодо організації та проведення сюжетно-рольової гри «Чарівники»

Мета: виховувати чуйність, прагнення виявляти турботу й увагу до навколишнього світу; формувати навички співпраці з однолітками.

Рекомендації: Перед початком гри слід провести з дітьми етичну бесіду на тему «Добрі чарівники», спираючись на казкові сюжети. Під час бесіди варто підводити дітей до думки про те, що добрі чарівники в казках завжди допомагають хорошим людям.

Для подальшого ходу бесіди дітям слід поставити запитання на кшталт: «А яку людину ми могли б назвати добрим чарівником не в казці, а наяву? А чи можете ви завжди чинити так, як добрі чарівники? Що хорошого ми могли б зробити для малюків, якби стали для них добрими чарівниками?»

Роби радісні сюрпризи молодшим за себе дітям, твоїм товаришам, батькам. Після цього педагог має ознайомити дітей із правилами добрих чарівників:

Розмовляй з людьми привітно й ласкаво.

Щиро та привітно реагуй на звернення інших людей.

Навчися ділитися з іншими.

Відтак пропонує: «Нумо від сьогодні гра в чарівників. Тепер кожен із нас – добрий чарівник». Діти мають об'єднатися в підгрупи й обговорити, що доброго вони хотіли б зробити для дітей молодшої групи. Наступного дня педагогу варто поверну до гри і запропонувати кожній підгрупі зроби подарунок для дітей молодшої групи, що був планований напередодні. Після того, як усі дарунки готові, педагог із дітьми організовує виставку, а відтак діти дарують свої вироби малюкам.

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
СДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, *Сергей Кривонос Геннадійович*
учасником освітнього процесу Херсонського державного університету, УСВІДОМЛЮЮ, що академічна
добročесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАВДАННЯ: що у своїй освітній і науковій діяльності **ДОБРОЧЕСНО** я:

- дотримуватися:
  - законів законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
  - принципів та правил академічної доброчесності;
  - публічних декларацій до академічного платіжу;
  - моральних норм та правил етичної поведінки;
  - зосередженого ставлення до науки;
  - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати і годувати:
  - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного платіжу в допоміжних спеціалізованих програмних проєктах;
  - оброблення, зберігання й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
  - перевіряти свої роботи для перевірки наявності наявності академічного платіжу в інших роботах викладачів і члени викладачів можливих ознак академічного платіжу;
- свідомо виконувати повільний звичаєвий, академічний і підлеглий контроль результатів навчання;
  - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної індивідуальної творчої діяльності, використовувати методи досліджень та джерела інформації;
  - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання посилань на їхню роботу;
  - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
  - не чинити правопорушень і не сорити сльозами інших осіб;
  - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
  - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й національні переконання;
  - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національним, расовим, статевим чи іншим належністю;
  - відповідально ставитися до своїх обов'язків, усвідомлюючи сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
  - захищати відповідно у своїй діяльності конфлікти інтересів, зокрема не використовувати службових і рідких зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній і науковій діяльності;
  - не брати участі в будь-якій діяльності, що жодним чином не пов'язана з навчанням, наукою, інноваціями;
  - не підробляти документи;
  - не поширювати неправдиву та конкурентоздатну інформацію про інших студентів інших років, викладачів і співробітників;
  - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або збільшення відплати на рівні отриманої академічної оцінки;
  - не задовувати й не провокувати агресії та насильства проти інших, сексуальній поведінкою;
  - не викладати шкідливі матеріальні цінності, матеріально-технічні бази університету та особисті власності інших студентів та або працівників;
  - не використовувати без дозволу ректорату і деканату символіки університету в діловоді, не пов'язаних з діяльністю університету;
  - не здійснювати і не захищувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і незаконних методів досягти власних кар'єрних цілей;
  - не викладати загрози власному здоров'ю або безпеці інших студентів та або працівників.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства з факт недотримання Кодексу академічної доброчесності буду усвідомлювати та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру як порушення принципів академічної доброчесності.

4.03.2020
СВІДОК

Сергей К. Т.
СВІДОК

ДОВІДКА

про перевірку на текстові збіги у Науковій бібліотеці

кваліфікаційної роботи СВО Бакалавр

спеціальності 012 Дошкільна освіта (заочна форма)

Автор роботи	Сервуля К.
Назва роботи	Формування соціально-комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності
Факультет	Педагогічний факультет
Науковий керівник	старший викладач Фоміна І.С.
Роботу перевірено за допомогою програмного засобу	Unicheck
Ідентифікаційний номер роботи	ID файлу: 1002522734
Результати перевірки	Схожість 23,4 %

Директорка Наукової бібліотеки
АРУСТАМОВА

Нателла

Бібліотекарка I категорії

Стефанія Соболь